

2. Egyenlőtlenségek átalakítása

Mielőtt egyenlőtlenségekkel foglalkoznánk, először tisztáznunk kell, hogyan lehet egyenlőtlenségeket átalakítani, belőlük újabb helyes egyenlőtlenségeket nyerni. Legyen A és B két valós szám. $A > B$ ugyanazt jelenti, mint hogy az $A - B$ különbség pozitív. (Jelben így is írhatjuk: $A - B > 0$). Az első közleményben a két szám számtani és mértani közepe közt fennálló egyenlőtlenséget is úgy sikerült bizonyítani, hogy különbségük előjelét állapítottuk meg. Hasonlóan bizonyíthatunk más egyenlőtlenségeket is.

Tegyük fel, hogy

$$A > B,$$

(azaz, hogy $A - B$ pozitív).

a) Ekkor $(A + C) - (B + C) = A - B$ is pozitív, tehát

$$A + C > B + C.$$

b) Másrészt $cA - cB = c(A - B)$ pozitív, ha c pozitív, de negatív, ha c negatív, tehát ha c pozitív, $cA > cB$; ha c negatív $cA < cB$.

c) Vizsgáljuk most A és B hatványait. $A^2 - B^2 = (A - B)(A + B)$, $A^3 - B^3 = (A - B)(A^2 + AB + B^2)$ és általában bármely pozitív egész n -re $A^n - B^n = (A - B) \cdot (A^{n-1} + A^{n-2}B + \dots + AB^{n-2} + B^{n-1})$. Az első tényező feltétel szerint mindig pozitív. A második tényező előjeléről biztosat tudunk mondani, ha A is, B is pozitív. Ekkor biztos, hogy a második tényező és vele együtt a szorzat is pozitív, tehát ha $A > B$ és A is B is pozitív, akkor $A^2 > B^2$, $A^3 > B^3$, általában $A^n > B^n$ ($n = 2, 3, 4, \dots$).

d) Mit tudunk mondani A és B reciprokáról?

$$\frac{1}{A} - \frac{1}{B} = \frac{B - A}{AB} = -\frac{A - B}{AB}.$$

Ha ismét A is B is pozitív, akkor a nevező is pozitív, feltevés szerint a számláló is pozitív, így a tört negatív az előtte álló előjel miatt, tehát

$$\frac{1}{A} < \frac{1}{B}.$$

Általában $\frac{1}{A^n} - \frac{1}{B^n} = \frac{B^n - A^n}{A^n B^n}$. Ha n pozitív egész és A is B is pozitív számok, akkor a nevező pozitív, a számláló viszont a fentebb végzett átalakítások szerint negatív, így a tört értéke is, tehát

$$\frac{1}{A^n} < \frac{1}{B^n} \quad (n = 1, 2, 3, \dots).$$

(Ez a c) pont alapján következik az éppen bebizonyított $\frac{1}{B} > \frac{1}{A}$ egyenlőtlenségből is.)

e) Legyen most $A > B$ és $C > D$, vagyis $A - B$ is, $C - D$ is pozitív. Ekkor mindig pozitív $A + C - (B + D) = (A - B) + (C - D)$ is, tehát

$$A + C > B + D.$$

f) Próbáljuk meg $AC - BD$ -t is $A - B$ és $C - D$ segítségével kifejezni. E különbségeket rövidebb írás kedvéért b -vel és d -vel jelölve $A = b + B$, $C = d + D$. Így $AC - BD = (b + B)(d + D) - BD = bd + bD + Bd$ (b és d jelentését beírva könnyen látható az azonosság helyessége). Ha itt B is D is pozitív, akkor az utolsó kifejezés is, tehát $AC - BD$ is. A feltételből természetesen az is következik, hogy a B -nél nagyobb A is és a D -nél nagyobb C is pozitív, tehát ha $A < B$, $C < D$ és A, B, C, D pozitív számok akkor

$$AC > BD.$$

Ezt az egyenlőtlenséget bebizonyíthattuk volna már előbb helyesnek bizonyult átalakítások segítségével is. Ugyanis b) szerint ha $A > B$ és C pozitív, akkor $AC > BC$. Hasonlóan, ha $C > D$ és B pozitív, akkor $BC > BD$ is fennáll.

Vizsgálatunk alapján ha α, β , és γ három olyan szám, amelyekre

$$\alpha > \beta \quad \text{és} \quad \beta > \gamma \quad \text{akkor} \quad \alpha > \gamma$$

is fennáll, mert $\alpha - \gamma = (\alpha - \beta) + (\beta - \gamma)$ és a jobboldalon mindkét kifejezés feltétel szerint pozitív.

Így az előbb nyert egyenlőtlenségekből következik a bizonyítandó $AC > BD$ egyenlőtlenség.¹

Itt az egyenlőtlenségekben szereplő mennyiségekre bizonyos feltételeknek kell teljesülniök, hogy az egyes következtetéseket levonhassuk. Kérdés azonban, hogy nem teljesül-e valamelyik egyenlőtlenség akkor is mindig, ha a feltételek valamelyikét elhagyjuk? Figyeljük meg pl. az f) esetre adott kétféle bizonyítást. Az elsőből szükségesnek látszott B -ről is, D -ről is feltenni, hogy pozitívok. A második bizonyításban viszont csak annyit használtunk fel, hogy B és C pozitív.

¹ Ezzel teljes megoldását adtuk a 285. feladatnak.

Az előbbivel együtt pozitívnak kell lennie A -nak is, de D előjelére nem következik ebből semmi és valóban igaz is, hogy az $AC > BD$ egyenlőtlenség helyes akkor is, ha a kiinduló egyenlőtlenségeken kívül csak A , B és C -ről tudjuk, hogy pozitív, D azonban negatív.

Ennél többet azonban nem lazíthatunk a feltételeken. Ha pl. a két jobboldal negatív, akkor a $2 > -3$, $4 > -2$ egyenlőtlenségpár jobb- és baloldalainak szorzata közt a $8 = 2 \cdot 4 > (-3)(-2) = 6$ egyenlőtlenség áll fenn, viszont a $2 > -3$, $4 > -3$ egyenlőtlenségpár jobb- és baloldalainak szorzata közt a $8 = 2 \cdot 4 < (-3)(-3) = 9$ egyenlőtlenség. Így, ha mindkét jobboldal negatív, akkor azt sem állíthatjuk, hogy mindig a baloldalak szorzata a nagyobb, de azt sem, hogy mindig a jobboldalaké, mert mindkét esetben van olyan „ellenpéldánk”, amiben nem ez az eset következik be.

Mivel $-1 > -2$, $3 > 2$ -ből $-3 = (-1) \cdot 3 > (-2) \cdot 2 = -4$, de viszont $-1 > -2$, $5 > 2$ -ből $-5 = (-1) \cdot 5 < (-2) \cdot 2 = -4$, tehát akkor sem vonhatunk általános következtetéseket, ha az egyik egyenlőtlenség mindkét oldala negatív.

Ha a két egyenlőtlenség három tagja negatív, akkor a $b)$ értelmében -1 -gyel szorozva az egyenlőtlenségeket és az egyenlőtlenségeket az ellenkező értelművel cserélve fel, a már bebizonyított esetekre jutunk. Alkalmazásban azonban legtöbbször csak az $f)$ alatt kimondott esetre lesz szükségünk.

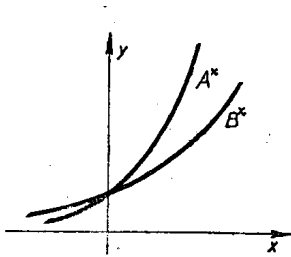
A $c)$ pontban ha A pozitív, B negatív, akkor semmit sem mondhatunk, mert pl. $3 > -2$, $3 > -3$, $3 > -4$. Az első esetben $3^2 > (-2)^2$, a másodikban $3^2 = (-3)^2$, a harmadikban $3^2 < (-4)^2$.

Ha A is, B is negatív, akkor $A > B$ -ből a $b)$ pont szerint $-A < -B$, vagy $-B > -A$ következik s így a $c)$ pont szerint $(-B)^n > (-A)^n$. Ebből, ha n páros, azt kapjuk, hogy $B^n > A^n$, ha n páratlan, akkor viszont $-B^n > -A^n$, $A^n > B^n$, tehát egyrészt a $c)$ pontban szereplő egyenlőtlenségekre egész általánosan csak pozitív A és B mellett következtethetünk, másrészt a további eseteket erre vissza tudjuk vezetni. Teljesen hasonló a helyzet A és B előjelével a $d)$ pontban is.

A másik feltevés a $c)$ és $d)$ pontban az, hogy az n hatványkitevő pozitív egész szám. A következtetés azonban helyes marad, minden pozitív (nem egész) n kitevőre is. Ha $n = 1/q$, q pozitív egész, A és B pozitív és $A > B$, akkor nem lehet $A^{\frac{1}{q}} = B^{\frac{1}{q}}$ ($\sqrt[q]{A} = \sqrt[q]{B}$), mert ekkor $A = B$ volna. Ha $A^{\frac{1}{q}} < B^{\frac{1}{q}}$ állna fenn, akkor q -adik hatványra emelve a $c)$ pont szerint következne, hogy $A < B$, tehát csak az lehet, hogy $A^{\frac{1}{q}} > B^{\frac{1}{q}}$. Ebből $c)$ szerint az is következik, hogy ha p pozitív egész szám, akkor

$$A^{\frac{p}{q}} > B^{\frac{p}{q}}$$

Rajzoljuk most meg az $y = A^x$ és $y = B^x$ görbét.

Minden tört számmal fel nem írható x -hez akármilyen közel találunk tört számot. Ezekben mindig az első görbe van magasabban, mint a második, a görbék pedig összefüggő vonallal rajzolhatók meg, így az x pontban is az első görbe lesz magasabban.

Teljesen hasonlóan okoskodhatunk a $d)$ pontban is.³

Az $e)$ és $f)$ pontban azt is felvethetnénk, hogy hogyan változik a helyzet, ha az egyik egyenlőtlenség helyett a két mennyiség egyenlőségét tudjuk. Legyen most pl. $A < B$ és $C = D$, akkor mivel $B > A$ és $BC = BD$ az $a)$ pont szerint $BD = BC > AC$, vagyis $AC < BD$. Ha pedig A (és vele együtt B is) pozitív, akkor a $b)$ pont szerint $AC < BD$ áll fenn.⁴

Miután két mennyiség A és B közt három kapcsolat állhat, fenn: $A > B$ vagy $A = B$ vagy $A < B$, így gyakran előfordul, hogy ezek közül csak az egyiket akarjuk kizárni. Az $A \neq B$ jelöléssel már ebben a cikkben is találkoztatok. A többi esetben a fennmaradó két lehetőséget szoktuk felírni jelben. Például azt, hogy A nem lehet kisebb B -nél, így írjuk: $A \geq B$, és úgy olvassuk: „ A nagyobb B -nél, vagy egyenlő vele”. Akkor az $f)$ alatti és a most nyert eredményt (abban A -t és B -t felcserélve) így egyesíthetjük: ha

$$A > B \text{ és } C \geq D \text{ és } A, B, C, D \text{ pozitív,}$$

akkor

$$AC > BD.$$

Ugyanezen feltétel mellett

$$A + C > B + D.$$

² Pozitív szám tört hatványán (valamilyen gyökén) mindig ennek a pozitív értékét értjük.

³ Ezzel a 286. feladatnak adtuk megoldását. *Megoldotta:* Kántor S., Részben: Rédy E., Zobor E., Zatykó L.

⁴ Ezzel a 287. feladatnak adtuk megoldását. *Megoldotta:* Durst E., Kántor S., Kovács L., Reichlin V., Villányi O., Zatykó L., Zobor E. *Részben:* Rédy E.

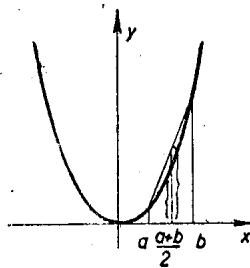
Azt figyeljük meg, hogy ha csak az egyik feltételben is nem szerepel az egyenlőségjel, akkor már a következményben sem állhat egyenlőség. Ha az első egyenlőtlenség helyett is $A \geq B$ állna, akkor már a következményben is $\geq$ -t kellene írunk, de még mindig azzal a megszorítással, hogy a következményben csak akkor áll fenn egyenlőség, ha mind a két feltételben az egyenlőség áll fenn.

3. Konvex függvények.

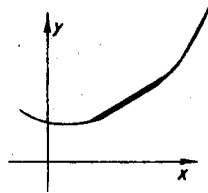
Első közleményünkben bebizonyítottunk egy egyenlőtlenséget a számtani és mértani közép között és alkalmaztuk geometriai szélsőértékfeladatok megoldásában. A 252. feladat II. megoldásában (75–76. old.) egy másik egyenlőtlenséget használtuk geometriai szélsőértékfeladat megoldásában. Ezt az egyenlőtlenséget következő alakjában bizonyítottuk be: ha a, b pozitív számok, akkor a számtani közép négyzete és az ú. n. négyzetes közép közt a következő egyenlőtlenség áll fenn:⁵

$$\left(\frac{a+b}{2}\right)^2 \leq \frac{a^2+b^2}{2}.$$

Ezt felfoghatjuk úgy, hogy az $y = x^2$ függvényt ábrázoló görbe egy tulajdonságát fejezi ki. Rajzoljuk fel a görbét és az a és b abszcisszájú pontokat. Ezek ordinátái a^2 és b^2 . Így $\frac{a^2+b^2}{2}$ az e két pontot összekötő húr felezőpontjának az ordinátája. E pont abszcisszája $\frac{a+b}{2}$ így $\left(\frac{a+b}{2}\right)^2$ a görbe ugyanilyen abszcisszájú pontjának az ordinátája. Az egyenlőtlenség tehát azt fejezi ki, hogy a görbe bármely húrjának a felezőpontja a görbe fölött van. Ez szemléletesen világos is, mert a görbe alulról nézve domború, vagy idegen szóval konvex, s így egy húr minden pontja a görbe fölött van.

Ezek szerint hasonló egyenlőtlenséget nyerhetünk, ha ábrázolunk függvényeket és megnézzük, hogy az őket ábrázoló görbék alulról nézve domborúak-e vagy sem. Ezt ránézésre is könnyen eldönthetjük, ha a görbe elég egyszerű. Legfeljebb akkor merül fel kétség, ha a görbe ilyen alakú:

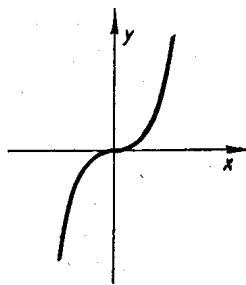
tehát egy darabja nem is homorú, nem is domború, hanem egyenes. Az ilyen görbéket is nevezhetjük konvexnek (alulról) akkor a konvexség tágabb értelmezéséhez jutunk. Egyezzünk meg abban, hogy a jövőben ha görbék domborúságáról beszélünk, azt mindig alulról nézve gondoljuk. Továbbá, ha röviden konvexet (domborút) mondunk, akkor mindig a szűkebb értelemben gondolunk tehát olyan görbére, amelyben nincs egyenes rész. Ellenkező esetben mindig jelezni fogjuk, hogy tágabb értelemben konvex görbéről van szó.

Ha egy függvényt konvex görbe ábrázol, akkor a rövideg kedvéért a függvényt is konvexnek nevezzük. Hasonlóan, ha egy függvény görbéje alulról homorú (konkáv), akkor a függvényt is konkávnak nevezzük. Ha a görbe konvex, ill. konkáv, de előfordulhat benne egyenes rész is, akkor tágabb értelemben konvexnek, ill. tágabb értelemben konkávnak nevezzük és ugyanígy a függvényt is, amelyet ábrázol.

Aki már ábrázolta az x^3 függvényt, emlékszik rá, hogy ennek a görbének az y tengelytől jobbra eső darabja alulról domború, az y tengelytől balra eső része viszont alulról homorú.

⁵Valóban a két oldal különbsége

$$\frac{a^2+b^2}{2} - \left(\frac{a+b}{2}\right)^2 = \frac{a^2-2ab+b^2}{4} = \left(\frac{a-b}{2}\right)^2 \geq 0$$

Ilyenkor a függvényről is azt mondjuk, hogy a megfelelő szakaszon konvex, ill. konkáv; tehát pl. az x^3 függvény x pozitív értékeire konvex, negatív értékeire pedig konkáv.

311. Ábrázoljuk a

(A) $\sqrt{x}, -\sqrt{x}, \sqrt[3]{x^2}, \frac{1}{x}, \frac{1}{x^3}, 2^x, 10^x, \lg x (= \log x),$
 a^x (a tetszőleges pozitív szám), $\sin x, \cos x, ax + b$

függvényeket és állapítsuk meg *a rajz alapján*, hogy x mely értékeire konvexek, mely értékeire konkávok ezek a függvények. Milyen különleges tulajdonsága van ezek közül az utolsó kifejezéssel jellemezhető függvényeknek konvexitás szempontjából? Van-e más hasonló tulajdonságú függvény is?

*

Nem nagyon megbízható dolog azonban egy függvény tulajdonságait az őt ábrázoló görbéről olvasni le, mert ezt a görbét nem tudjuk pontosan megrajzolni. Csak egyes pontokban számíthatjuk ki a függvényértéket és azoknak az ábrázolásánál is követhetünk el hibát, de különösen az függvényi megítélésünktől, és kezűgyességünktől, hogy hogyan húzzuk a görbét a kijelölt pontok között. Az ábra magában például már arra sem volna teljesen megbízható, hogy megkeressük az x^3 függvénynél azt a pontot, ahol a görbe (alulról nézve) konvexből átfordul konkávba. Mikor mégis természetesnek vesszük, hogy ez a pont a 0, akkor beleszámítjuk azt is, hogy a 0 pontnak bizonyos központi helyzete van ennél a görbénél. Valóban minden x értékre $(-x)^3 = -x^3$. Ez geometriailag azt jelenti, hogy a görbe x és $-x$ abszcisszájú pontjai egymás tükörképei a 0 pontra nézve. A 0 pontnak ezt a tulajdonságát azonban nem a grafikonról könnyű leolvasni, hanem a függvény matematikai kifejezéséből. Ha megpróbáljátok az $\frac{x}{x^2 + 1}$ görbét ábrázolni, az a 0 helyen átmegy domborúból homorúba, de ezen kívül negatív x -ekre is, pozitívokra is egy helyen átfordul homorúból domborúba. Ezeknek a fordulópontoknak a helyét már nehéz volna rajzról kielégítő pontossággal leolvasni, mert a közelükben nagyon kevésbé görbül a görbe. Az is előfordulhat, hogy a görbe oly kis darabon hajlik át homorúból domborúba és vissza, hogy azt rajzolás közben észre sem vesszük.

Szükségünk van tehát a grafikus ábrázolásnál biztosabb eszközre ahhoz, hogy eldöntsük egy függvényről, hogy konvex-e egy darabon vagy sem. Az erre kínálkozó út az, hogy keresünk olyan geometriai tulajdonságokat, amik teljesen kifejezik azt, hogy a görbe konvex, de emellett arra is alkalmasak, hogy ábrázolás nélkül, kizárólag a függvényvel felírhatók legyenek. Sok ilyen tulajdonság van. Ezek közt az egyik legegyszerűbbet már meg is fogalmaztuk éppen akkor, amikor egyenlőtlenségek és a függvénygörbe domborúsága közt találtunk kapcsolatot: (alulról) domború görbének egy, húr végpontjai közti íve teljesen a húr alatt van. Megfordítva is: ha egy görbedarabnak bármely húra a megfelelő ív felett van, akkor a görbedarab konvex.

Próbáljuk meg ezt a geometriai tulajdonságot a függvény segítségével felírni.

312. Legyen az X tengely két adott pontjának koordinátája x_1 és x_2 . Mutassuk meg, hogy bármely közöttük levő pont alkalmas pozitív p_1 és p_2 számokkal felírható

(B)
$$\frac{p_1 x_1 + p_2 x_2}{p_1 + p_2}$$

alakban. Áttekinthetőbbé válik a kifejezés, ha $\frac{p_1}{p_1 + p_2}$ -t q_1 -gyel $\frac{p_2}{p_1 + p_2}$ -t q_2 vel jelöljük. Ekkor a pont így is írható:

(B')
$$q_1 x_1 + q_2 x_2$$

ahol q_1 és q_2 pozitív és $q_1 + q_2 = 1$.

Hogyan írható fel egy $f(x)$ függvény görbéjének x_1 és x_2 abszcisszájú pontjai közötti húrján (B) ill. (B') abszcisszájú pont ordinátája?

Írjuk le a konvexitást kifejező fenti tulajdonságot a függvényre vonatkozó egyenlőtlenség alakjában.

A nyerendő egyenlőtlenséget nevezik *Jensen-egyenlőtlenségnek*. Ha ebben $q_1 = q_2 = \left(\frac{1}{2}\right)$ ill. $p_1 = p_2$, akkor kapjuk a *szimmetrikus Jensen-egyenlőtlenséget*.

313. Hogyan szól a megfelelő egyenlőtlenség-konkáv, tágabb értelemben konvex, ill. tágabb értelemben konkáv függvényekre?

314. A 312. feladat eredményét felhasználva döntsük el, hogy az x^2 , $\sqrt{x}$, x^3 , $\frac{1}{x}$ függvények hol konvexek, hol konkávok.

315. Legyen p_1 és p_2 pozitív szám, $q_1 = \frac{p_1}{p_1 + p_2}$, $q_2 = \frac{p_2}{p_1 + p_2}$ (tehát $q_1 + q_2 = 1$). Nevezzük az x_1, x_2 számok p_1 és p_2 , ill. q_1 és q_2 súlyokkal súlyozott számtani-, négyzetes-, illetőleg harmonikus közepének sorra a

$$\frac{p_1 x_1 + p_2 x_2}{p_1 + p_2} = q_1 x_1 + q_2 x_2; \quad \sqrt{\frac{p_1 x_1^2 + p_2 x_2^2}{p_1 + p_2}} = \sqrt{q_1 x_1^2 + q_2 x_2^2};$$

$$\frac{p_1 + p_2}{\frac{p_1}{x_1} + \frac{p_2}{x_2}} = \frac{1}{\frac{q_1}{x_1} + \frac{q_2}{x_2}} = \frac{1}{\frac{q_1}{x_1} + \frac{q_2}{x_2}}$$

kifejezéseket. Bizonyítsuk be, hogy a súlyozott harmonikus közép nem lehet nagyobb, mint a súlyozott számtani közép, ez pedig nem nagyobb a súlyozott négyzetes középnél. Mikor lehetnek egyenlők?

Írjuk fel a megfelelő egyenlőtlenségeket, ha $p_1 = p_2$, ($q_1 = q_2$).

*

A „súlyozott” jelző a fizikára emlékeztet. Mindjárt meglátjuk, mi indokolja ezt az elnevezést.

316. Az X -tengelynek az x_1 pont és x_2 pont közti szakaszát képzeljük el súlytalan rúdként a koordináta-síkból kivágva; helyezzünk el az x_1 végpontban p_1 súlyt, az x_2 végpontban p_2 súlyt. Az X tengely melyik pontjában lesz a rúd súlypontja?

Helyezzünk el az $y = f(x)$ görbén fekvő (x_1, y_1) pontban p_1 , súlyt, az (x_2, y_2) pontban pedig p_2 súlyt. Ha ezeket képzeljük el súlytalan rúddal összekötve, akkor hol lesz most a rúd súlypontja? (Mi lesz az abszcisszája és mi lesz az ordinátája?)

Mit jelent a Jensen-egyenlőtlenség „fizikailag”? Mi van ha p_1 és p_2 súlyok egymással egyenlők?

Ebből a fizikai értelmezésből a Jensen-egyenlőtlenség egy általánosításához jutunk, ha kettő helyett több súlyt helyezünk el a görbe különböző pontjaiban: Három pont súlypontját úgy határozhatjuk meg, hogy az első két pont súlypontjába a két pont egyesített súlyát helyezzük, majd képezzük az így keletkezett pontnak és a harmadik pontnak a súlypontját és ugyanígy vesszük sorra hozzá a további pontokat.

317. Számítsuk ki az (x_1, y_1) , (x_2, y_2) , $\dots$, (x_k, y_k) pontokban rendre elhelyezett $p_1, p_2, \dots, p_k$ súlyok súlypontjának abszcisszáját és ordinátáját.

Bizonyítsuk be, hogy bármilyen sorrendben is vesszük a pontokat a fenti eljárásban, ugyanazt a súlypontot kapjuk. Ugyanezt a számot kapjuk-e akkor is, ha a pontokat csoportokra választjuk és az egyes csoportok súlypontjainak számítjuk ki a súlypontját?

Bizonyítsuk be a 312. feladat alapján, hogy egy függvény akkor és csak akkor konvex, ha minden $x_1, x_2, \dots, x_k$ -ra és minden pozitív $p_1, p_2, \dots, p_k$ -ra

$$f\left(\frac{p_1 x_1 + p_2 x_2 + \dots + p_k x_k}{p_1 + p_2 + \dots + p_k}\right) \leq \frac{p_1 f(x_1) + p_2 f(x_2) + \dots + p_k f(x_k)}{p_1 + p_2 + \dots + p_k}$$

vagy minden pozitív $q_1, q_2, \dots, q_k$ -ra melyek összege 1,

$$(D') \quad f(q_1 x_1 + q_2 x_2 + \dots + q_k x_k) \leq q_1 f(x_1) + q_2 f(x_2) + \dots + q_k f(x_k).$$

Mikor állhat fenn egyenlőség? (Mi az egyenlőtlenség fizikai értelme?)

Ez a „többtagú (k -tagú) súlyozott Jensen-egyenlőtlenség”. Hogy szól a k -tagú szimmetrikus Jensen-egyenlőtlenség?

Látszólag semmire sem jutottunk. Azzal a céllal fordultunk a geometriához, hogy innen kapjunk segítséget újabb egyenlőtlenségek felkutatásához. Végül a fordított feladatra jutottunk s éppen geometriai tulajdonságok szigorú bizonyításához volt szükségünk egyenlőtlenségek bebizonyítására. Az utolsó feladatban azonban már láttunk példát arra, hogy bizonyos egyenlőtlenségek ismeretében a geometriai szemlélet rávezetett arra, hogy további egyenlőtlenségek helyességére tudjunk következtetni. További feladatunk az lesz, hogy olyan, lehetőleg egyszerű tulajdonságokat keressünk, amelyekből már a függvény konvex voltára következtethetünk, amelyekből tehát a konvexséget kifejező további egyenlőtlenségek helyessége már levezethető.